

הסבא הרב מנחם מנדל מרק והנכד ר' מיכאל מרק | צבי מרק

מעל לשולחן הלימוד של אחי ר' מיכאל הי"ד מתנוססת דמות דיוקנו של הסבא, הרב מנחם מנדל מרק זצ"ל.

אין לי ספק שדמותו האצילית של הסבא והמקום המרכזי שתורת הסוד מילאה בעולמו היו מקור השראה לאחי מיכאל ותשתית שורשית ואיתנה לגישתו שלו לעולם הסוד, ללימוד קבלה מגיל צעיר ולאיימוץ מנהגים קבליים כאורח חיים.

הסבא הרב מנחם מנדל מרק היה רב בבית הכנסת של החייטים בעיירה באצ'שט במחוז רומאן בטרנסילבניה¹ ושימש גם כשוחט ומוהל. בין שאר תפקידיו, היה נוסע למחנות צבא שונים ברומניה להשביע חיילים יהודים, בעיקר רופאים ובעלי סוסים שגויסו לחיל הפרשים, בטקסים בהם קיבלו את דרגתם וסיימו הכשרתם.

בצד לימודי הנגלה וכהונתו הרבנית עסק הסבא בלימודי הנסתר. מספריו שנותרו בעזבונו ניתן ללמוד שכבר בהיותו בחו"ל עסק הן בקבלה עיונית והן בקבלה מעשית. בין ספריו מצאנו את 'ספר הזכירה' ואת ספר 'שם טוב' שבהם סגולות ורפואות, כאשר בשולי הדפים הוסיף הסבא הערות וכן זכרון תאריכים שונים המלמדים שניסה לעקוב אחרי סגולות ואותות שונים המוזכרים בספרים ותיעד זאת בשולי העמודים. אך עיקר עניינו של הסבא היה בקבלה עיונית וכאשר עלה לארץ הקדיש ללימוד הסוד את מרבית זמנו ומרצו.

מפי אבי מורי, יהודה ז"ל, ומאחיו אריה יבדל"א, שמענו שהסבא היה דמות נערצת שזכתה ליחס של כבוד מיהודים וגויים כאחד. עוד סיפר לנו אבי שלסבא אף יוחסו מופתים. כך למשל סיפרו שפעם אחת כאשר פסק על פרה מסוימת שטרפה היא ואסור לאוכלה. עלה עליו זעמו של הקצב, שפסיקה זו הסבה לו נזק רב, והוא התחיל לרדוף אחרי הסבא עם גרזן בידו. תוך כדי המרדף הביט הסבא לאחור ובאותו רגע אחז שיתוק את הקצב והוא לא יכול היה לנוע ממקומו. זקני העיירה פעלו לבקשת סליחה של הקצב מהסבא ולאחר המחילה שב הקצב לאיתנו. עוד סיפר אבי שלסבא, להבדיל מהקצב, היה שימוש אחר לגרזן, והוא היה בוקע בעזרתו פתח בקרח שעל הנהר וטובל במימיו הקפואים אף בימי החורף הקרים מידי יום ביומו.

¹ אנציקלופדיה ליהדות רומניה, חלק ב, ירושלים תשע"ב, עמ' 630. במסורת המשפחתית מספרים גם על כך ששימש כרב בעיירה גרלה שבמחוז קלוז'. להלן אביא שאכן הסבא שימש בקודש בכמה מקומות שונים. אציין שבנו של הסבא, זודנו הרב ד"ר יחזקאל מרק, כיהן כרב ראשי של רומניה במשך שנתיים לאחר פטירת הרב משה רוזן (שם).

גם הגויים היו באים לקבל סגולות מהסבא. אבי סיפר לנו ששאל פעם את הסבא למה הוא מסתכן ונותן תרופות וסגולות לגויים, הרי אם זה לא יצליח הם עלולים לפגוע בו ואף להרגו? ועל-כך השיב: טוב שיבואו אלי מאשר ילכו אל 'הגלח' (כיניו גנאי לכומר).

לסבא היה הדרת פנים ומראה מרשים וכאשר היה הולך ברחוב בלבושו הרבני היה קורה שהיו נגשים אליו גויים כפריים ומנשקים לו את האצבעות ואומרים 'כומר כומר תברך אותי'.

בארץ הוציא הסבא לאור בהוצאה מחודשת את ספרו של המקובל החברוני ר' אליהו מני, 'כסא אליהו'² והוסיף לו הקדמה כללית רחבה בנושא לימוד הקבלה.³ לספר מצורפות מספר הסכמות ובניהן הסכמה של הבד"ץ של העדה החרדית בירושלים ושל ר' אשר זעליג מרגליות שהיה אחד מקנאי העדה החרדית אשר קנאותו עוררה עליו מחלוקת גם בתוככי העדה החרדית.

הסבא אף שהיו לו קשרים לקנאי העדה החרדית בירושלים לא נמנה עליהם. אבא סיפר שעוד ברומניה היו כתיבי עת ציונים מצויים בבית הסבא וגם הם שהשפיעו על אבי ועל שלושה מאחיו ועוררו אותם לעלות לארץ ישראל. גם העזיבה של אבי את הבית והצטרפותו כילד צעיר ביותר למחנות הכשרת הנוער לעליה לארץ ישראל נעשתה בהסכמת הסבא ובעידודו. אבי ושלושת אחיו עלו כמעפילים והסבא והבן הבכור שהיה כבר נשוי עלו לארץ לאחר הקמת המדינה.

מההסכמות לספרו ניתן ללמוד כמה דברים מעניינים על הסבא: ידידו של הסבא, הרב אברהם אביש קנר סג"ל מטשחוב וקלויזנבורג, שמעיד על ידידות שנמשכה מעל ארבעים וחמש שנים, מספר שהסבא היה תלמיד מובהק של הר' יהודה גרינוולד, אב בית דין דקהילת קודש סאטמר אך גם 'היה מסתופף בצל הרבה צדיקים'. וכן מתברר מדבריו שהסבא שימש כרב בכמה קהילות שונות ברומניה.

הרב יצחק צבי סופר מטאמשוור מספר על קשר שהיה לו עם הסבא עוד ברומניה, והוא מספר, ואני מצטט:

ראיתי שהוא הגבר אשר נתן נפשו להחזיר עטרה ליושנה, לקרב הלבבות לאביהם שבשמים ית"ש, ואלה התועים אשר שבו בחמלת ה' ממחנות המות, אמנם לא יכלו עמוד בנסיונות הקשות ונצנצה בקרבם רוח הכפירה רח"ל, השתדל יידי הנ"ל בטוהר נפשו, ובלהבת אש דברי מוסר היוצאים מן הלב להחזירם לדרכי ה' הישרים, לחזקם ולאמצם ולנטוע בנפשם האמונה הטהורה (עמ' ח).

דהיינו הסבא עסק בחיזוק האמונה במיוחד בקרב אותם שחזרו ממחנות המוות ונצנצה בהם רוח כפירה.

כאשר עלה הסבא לארץ ישראל הוא הצטרף לחבורות לומדי קבלה. גם בעיר טבריה בה שהה כל ימי השבוע, בישיבת חסידי סלונים ובישיבת אור תורה על קבר ר' מאיר בעל הנס, וגם בירושלים אליה היה מגיע כל סוף שבוע ובה קבע את ביתו עם רעייתו מרים מירוש בשכונת הבוכרים באותה חצר בה התגורר הרב כדורי. במקום זה היינו באים לבקרו ולשהות עמו וזוכים למראה דמותו האצילית.

כמדומני שאת השפעת הסבא על אחי מיכאל ניתן לראות בכמה היבטים. ראש לכל עולמו הקבלי של הסבא שנהג כמנהגי המקובלים הפך להיות חלק מהמורשת המשפחתית שאחי שב אליה כאיש השב אל ביתו.

גם ממנהגיו הייחודיים של הסבא קיבל אחי ואימץ, דבר יום ביומו. בשער הספר 'כסא אליהו' פונה הסבא לכל מי שחפץ ללמוד להתחיל ללמוד קבלה או לקבל הסבר בספר 'כסא אליהו' וקורא לו לבוא 'בכל יום, פרט ליום ראשון ושישי, שעה אחת קודם עלות השחר בבית המדרש חסידי סלונים...'. אף אחי נהג כן, וקבע לו עיתות לתורה וחברותות מסודרות קודם עלות השחר, קודם תפילת ותיקין, דבר יום ביומו במשך שנים ארוכות וטובות.

אך נראה שהשפעת הסבא היתה אף בעניין מרכזי ומכונן יותר, עצם הנהייה אחר תורת הסוד והכרעה לעסוק בתורת הקבלה כבר בגיל צעיר דבר שהוביל את אחי מיכאל לחיפוש בלתי נלאה אחר מקום רב ממנו יוכל ללמוד קבלה, חיפוש שליווה אותו שנים ארוכות עד שמצא את שלבו חפץ בדרך לימוד הסוד של רבו הרב פדיה נגר. ההכרעה היסודית, ללמוד את תורת הסוד ולהגות בה נראית כמושתת על המורשת של הסבא ועמדתו בעניין, עמדה אותה פירש וביאר בהקדמה הארוכה שהוסיף לספר 'כסא אליהו' ואשר קראה

² הר' אליהו מני כסא אליהו, הדפוס העברי – יחיאל ורקר, ירושלים תשכ"ג.

³ שם, עמ' י"ג-לא.

בשם 'הקדמה כללית - מנחם ציון'⁴. הקדמה זו מוקדשת לברור חשיבות לימוד הקבלה בדורנו ולביסוס העמדה שדווקא בדורות האחרונים, בעת שבה מתקרבת הגאולה, יש חובה להרבות בלימוד קבלה. את דבריו הוא תומך בשלל מקורות המדברים על החובה המוטלת על האדם ללמוד את תורת הסוד ולא להסתפק אך ורק בלימוד הנגלה תוך שהוא מחדש אבחנה בין 'מעשה בראשית ומעשה מרכבה' עליהם נאמרו הסתייגות מי ואיך רשאי ללומדם לבין תורת הקבלה. את דבריו תומך הסבא בשלל מקורות, מדברי הקבלה הקלאסית כגון זוהר, כתבי ר' משה קורדברו, כתבי האר"י הספר שער המלך, דרך ספרי מוסר קבליים כגון השל"ה, ועד ציטוטים מאדמו"רים חסידיים שונים.

הסבא מחזק את החפץ ללמוד את תורת הסוד, תורת אמת, בציטוטים ובדברי עידוד רבים ובין השאר הוא מביא:

לכן אחי קורא, אם נפשך חשקה בתורת אמת אל תפחד, השי"ת יעזור לך, בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו בלי פקפוק כלל.⁵

נראה שדבריו הנחרצים של הסבא סללו את הדרך לאחי מיכאל, שהיה חפץ בכל ליבו בתורת הסוד ובחשיפת הרובד הרוחני והפנימי בתורה ובחיים, ללמוד ולעסוק בתורת הקבלה ללא כל תחושה של פריצת גדר או שבירת מסורת. לימוד הקבלה של אחי לא היה לימוד שיש בו עזות, ואף לא עזות דקדושה, אלא לימוד שנעשה מתוך ענווה ושפלות הרוח, לימוד מתוך געגועים לפנימיות התורה ולימוד שהוא המשך והיענות לקריאתו ולזעקתו של הסבא בדבר החובה והצורך בלימוד תורת הסוד, ותוך שלילת תואנות שונות לדחיית הלימוד כגון שיש להתחיל ללמוד קבלה בגיל מאוחר או שיש להמתין שימלא כרסו בש"ס ופוסקים בטרם יחל ללמוד את תורת הסוד. אחי שמע בדברי סבו אמירה וקריאה ברורה שיש ללמוד קבלה כפי כוחו ושכלו, כי רק הלימוד הזה מקרב הגאולה השלמה במהרה!⁶

לימודו של אחי ר' מיכאל היה לימוד בטהרה, והוא זכה ללמוד וללמד, ולקיים באהבה רבה ומתוך חדווה פנימית של מי שזכה לעסוק בתורת ה' בעמקות ובתמימות גם יחד וזכה שהתורה נעשתה לו סם חיים המשמח את הלב ומאיר את העיניים. אור זה, כל מי שפגש את אחי מיכאל יכול היה לראות בפניו השמחים ובעיניו המאירות, פנים ועיניים שדומות כל כך להארת פניו של הסבא.

⁴ מתוך הקשר זה אף הדפיס בסוף הספר את הקונטרס של ר' אשר זעליג מרגליות 'קול אומר קרא' העוסק אף הוא בחשיבות לימוד הקבלה כאמצעי לקירוב הגאולה.

⁵ שם, עמ' כט-ל.

⁶ שם, עמ' יב.